

Kulturna dejavnost OF

Brez »ilegalne« in partizanske kulture si je težko predstavljati narodnoosvobodilni boj. Partizanska umetnost in kultura je bila integralni del, prisoten na vsakem koraku, tako v ilegalni infrastrukturi mesta kot v gozdovih, predvsem pa v glavah in srcih vseh uporniških ljudi. Tako partizanska umetnost ni bila le ključna pri ustvarjanju imaginarija in artikulaciji nemogoče želje po osvoboditvi izpod fašizma, pač pa tudi pri ustvarjanju horizonta in samem kreiranju novega sveta, ki je šele prihajal. Partizanske umetnosti niso ustvarili zgolj izobraženi in akademski umetniki – tudi teh je ogromno vstopilo v partizane – pač pa so jo ustvarile množice anonimnih partizanov, ki so se pravkar naučili brati. Umetnost je v teh časih, kot pravilno interpretira Miklavž Komelj, premikala horizont mogočega, govorimo lahko o novi angažirani umetnosti, ki ni imela z buržoazno oazo in meščanskimi institucijami (takrat tudi v rokah fašistov) nič skupnega. Še več, s temi institucijami je zavestno prekinila, tudi z njihovim bojkotom. Kulturno udejstvovanje je bilo vitalen del organiziranega upora, grajenja simbolne mreže in tudi nove kulturne infrastrukture. Vse to je že dajalo obrise drugačne prihodnosti. Partizanska kultura je bila osvobodilno vojno z drugimi sredstvi in tudi v času okupirane Ljubljane so v njej delovali mnogi umetniki, umetnice in kulturni delavci. Veliko jih je v letu 1943 odšlo v gozdove na osvobojene teritorije. Znotraj Ljubljane in OF so za kulturno dejavnost najpomembnejši infrastrukturi tiskarne ilegalnega tiska in Radio Kričac.

Izbrani dogodki

LETO LOKACIJA	DOGODEK Atentat na bana Natlačena 13. oktober 1941 Ulica talcev, Ljubljana Natlačen je stanoval v svoji vili na nekdanji Ciril-Metodovi ulici za gimnazijo Poljane, v kateri so imeli Italijani močno posadko. Atentat na fašističnega kolaboratorja je izvršil Franc Stadler - Pepe preoblečen v duhovnika.
	SIMBOL REŽIMA FAŠISTIČNE OKUPACIJE
	Gradnja bodeče žice
LETO	1942-1945
	Italijanske fašistične oblasti so zaradi velikega upora in uporniških aktivnosti OF začele z ogromno represijo leta 1942. Tako so ob povečanih aretacijah in internacijah v taborišča izvedli še en radikalen ukrep: celotno Ljubljano so 23. 2. 1942 obdali z bodečo žico in bunkerji in dovolili le nekaj prehodov, skozi katere so puščali ljudi iz mesta ali vanj s posebnimi dovolilnicami. Žična zapore je bila sprva napravljena v naglici - v roku enega dneva - potem so jo nenehno popravljali in utrjevali. Iz strateških razlogov so jo ponekod tudi prestavili. Dolga je bila okrog 30 km, ob njej pa je bilo zgrajenih 69 velikih in 210 manjših bunkerjev ter 13 prehodnih blokov. Ponoči so žico osvetljevali z reflektorji. Po vojni so na večjem delu bodeče žice uredili Pot spominov in tovarištva (PST), glej zemljevid → 46.
	DOGODEK
	Domobranska zaprisega
LETO LOKACIJA	1944 Stadion Bežigrad
	Dvajsetega aprila 1944 na stadionu pride do zaprisege ljubljanske domobranske posadke direktnemu poveljstvu SS-ovskih čet in Adolfu Hitlerju. Nacistični general Rösener pozove domobrance, naj bodo zvesti, disciplinirani, hrabri in borbeni v skupnem boju s herojskimi nemškimi tovariši.

	DEJAVNOST
LETO	1941-1945 Narodnoosvobodilni boj je nedvomno najbolj prelomno in pomembno politično dogajanje 20. stoletja na celotnem Balkanu. Zgodovinsko obdobje, v katerem so izkoriščani, potlačeni ter tudi okupirani narodi in ljudske množice stopili na zgodovinsko prizorišče in z lastnimi zmogljivostmi bili borbo z vojaško in številčno močnejšimi fašističnimi silami. Jugoslavija je poleg Sovjetske zveze, Albanije in Grčije edina politična entiteta, ki se je uspela s svojimi vojaškimi silami samostojno osvoboditi.
	DOGODEK
	Ustanovni sestanek OF
LETO	26. na 27. april 1943
LOKACIJA	Rožna dolina (v vili književnika Josipa Vidmarja), Ljubljana
	Do ustanovnega sestanka Protiimperialistične fronte, kasneje Osvobodilne fronte, pride dobrih 14 dni po okupaciji (27. aprila 1941) v Ljubljani, v vili Josipa Vidmarja. Prisotni so Boris Kidrič, dr. Aleš Bebler in Boris Zihel kot zastopniki KP, Tone Fajfar kot zastopnik krščanskih socialistov, Jože Rus kot zastopnik demokratičnega krila sokolov in Josip Vidmar, dr. France Šturm in dr. Ferdo Kozak kot zastopniki slovenskih kulturnih delavcev.
	INFRASTRUKTURA UPORA
	Tiskarna Toneta Tomšiča
LETO	1941-1942
	Ljubljanski aktivisti so tiskarno postavili tik ob glavni policijski postaji na današnji Šubičevi ulici. Tiskarna Toneta Tomšiča. Izdelala je dve številki Dela v skupni nakladi 11.000 izvodov, posebno izdajo Slovenskega poročevalca decembra 1942 v 8.000 primerkih, 6 brošur v skupni nakladi 30.000 izvodov, 13.000 obrazcev za živilske nakaznice in približno pol milijona letakov in listkov z gesli. Decembra 1942 je nekdo Italijane pisno opozoril na to, da je na dvorišču nekaj sumljivega, in od takrat so Italijani tiskarno opazovali. Februarja 1943 je prišlo do izjave. Odkritju tiskarne je prisostvoval sam visoki komisar Grazioli.

1

❶ Tiskarna Toneta Tomšiča. Foto: neznan,
hrani: MNSZS. (glej zemljevid → 30)

② Napisi odpora v Ljubljani oktobra 1941.
Na sliki med Ducejem in Emanuelom
napisano OF, oktober 1941.
Foto: Miroslav Pavlin, hrani: MNSZS.

➤ Poslopje Narodnega muzeja v Ljubljani, kjer so imeli člani VOS skladišče orožja imenovano »Založba«.
Foto: neznan, hrani: MNSZS.
(glej zemljevid →17)

4 Parole na ljubljanskih ulicah v pozdrav svobodi, Ljubljana, maj/junij 1945.
Foto: Slavko Smole, hrani: MNSZS.

5 Spomenik Vidi, v bivšem kompleksu tovarne Saturnus. Zahvala: Geopedija partizanski spomeniki (Miran Hladnik) (glej zemljevid → 45)

➊ Spomenik ilegalcem, pred stavbo
Ministrstva za notranje zadeve.
Zahvala: Geopedija partizanski spomeniki
(Miran Hladnik) (glej zemljevid → 42)

7 Obležje padlim talcem Gramozne
jame, na Žalah. Zahvala: Geopedija
partizanski spomeniki (Miran Hladnik)
(glej zemljevid → 43)

8 Spomenik demonstracijam žensk.
Foto: Miran Hladnik. Zahvala: Geopedija
partizanski spomeniki (Miran Hladnik)
(glej zemljevid → 33)

②

4

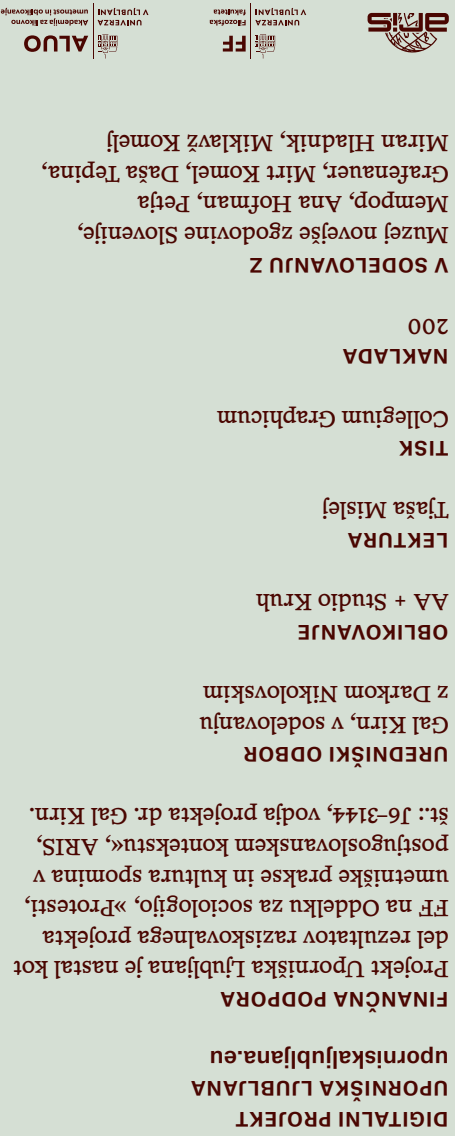
③

6

7

Ljubljana je bila okupirana 1500 dni, od 12. aprila 1941 do 9. maja 1945, in je bila kot edino glavno evropsko mesto več polji in sistemih uredb. Italijanska fashiistična oblast je kaj hitro ugotovila, da se prebivalci in prebivalke mesta ne udnjajo prostovoljno v italijansko »superiorno«¹ civilizacijo.

Uporniška Ljubljana

Alternativni vodič po nekaterih poteh in infrastrukturi antifašističnega upora iz 2. svetovne vojne

[illegible]

prostovoljno v italijansko »superiorno« civilizacijo.

Izbrane pomembne lokacije OF

STANOVANJA, KJER SO BILE VEČKRAT SEJE IN SESTANKI CENTRALNEGA IN OKROŽNEGA KOMITEJA KPS

- 01 Mencingerjeva ulica 29
Pri Ivančičevih (konferenca KPS pri Ivančičevih)
- 02 Vodnikova cesta 27
Pri Bernardovih (Ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, 22. 7. 1941)
- 03 Večna pot 3
Ustavnovni sestanek OF pri Josipu Vidmarju

STANOVANJA, KJER SO BILE VEČKRAT SEJE IOOF (26.–27. APRIL 1941)

- 04 Kržičeva ulica 6
Pri Jožetu Rusu
- 05 Detelova ulica 2
Pri Edvardu Kocbeku
- 06 Dermotova ulica 11
Pri Miru Jeršiču (I. in II. zasedanje Vrhovnega plenuma OF)
- 07 Građaška ulica 22
Pri Ribičičevih (III. in IV. zasedanje Vrhovnega plenuma OF)

STANOVANJA, V KATERIH JE ODDAJAL RADIO OF (7. NOV 1941-APR 1942)

- 08 Vilharjeva 2
Pri Milanu Osredkarju, večkrat (1. oddaja 7. XI. 1941)
- 09 Ulica Bežigrad 13
Pri Poldki Arhar, večkrat
- 10 Prešernova 46
Pri poštnem uradniku, večkrat
- 11 Cesta v Rožno dolino 18
Pri krojaču Pavlinu, večkrat
- 12 Reber 7
Pri Doretu Matulu, večkrat (Prešernova oddaja)
- 13 Cigaletova 5
Dvakrat (zadnja oddaja)
- 14 Gubčeva 18
Pri Šemrlvih, večkrat
- 15 Maistrova 6
Pri dr. Ani Zalokar, večkrat

Infrastruktura OF

VARNOSTNO-OBVEŠČEVALNA SLUŽBA (VOS)

- 16 Pleteršimikova ulica 19
Bunker varnostne in obveščevalne službe (VOS)
- 17 Muzejska ulica 1
V prostorih Narodnega muzeja je imela ljubljanska VOS skladišče orožja, znanega pod imenom »založba«

OF in VOS sta imela svoje skrivne postojanke v fašističnemu Viskemu komisariatu za Ljubljansko pokrajino s svojimi oddelki

- 18 Tomšičeva 9
Oddelek komisariata
- 19 Erjavčeva 12
Oddelek komisariata
- 20 Miklošičeva 10
Sodišče in zapor
- 21 Mestni trg
Magistrat
- 22 Prešernova cesta 18
Policija
- 23 Pražakova
Poštna direkcija

- 24 Slovenska 32
Poštna delavnica
- 25 Trg osvobodilne fronte 7
Železniška direkcija
- 26 Dolenjska cesta 44
Železniške delavnice in kurilnice

OROŽARNE, TISKARNE IN BOLNICE

- 27 Celovška cesta 22
Partizanska orožarna v Pivovarni Union
- 28 Ulica Milana Majcna 5
Delavnica partizanskega orožja
- 29 Tobačna ulica 5
Razvoj in delovanje KPS v Tobačni tovarni
- 30 Šubičeva 3
Tiskarna Toneta Tomšiča
- 31 Emonska 2
Tiskarna Tunel
- 32 Komenskega 4
Sanatorij Emona, bolniško oskrbovanje

Izbor spomenikov NOB

- 33 Kongresni trg
Spomenik demonstracijam žensk leta 1943
- 34 Pogačarjev trg
Spomeniki demonstracije ženskam leta 1943
- 35 Erjavčeva cesta
Spomenik demonstracijam žensk leta 1953, pri predsedniški palači
- 36 Robbova ulica 15
Spominska plošča Anici Černe
- 37 Pleteršimikova ulica 19
Spominska plošča aktivistom bunkerja varnostne in obveščevalne službe (VOS)
- 38 Cesta Dolomitskega odreda 54
Bunker radijska delavnica, spominska plošča
- 39 Prešernova cesta 10
Spomenik Borisu Kidriču, pred Cankarjevim domom
- 40 Peričeva ulica 4
Spominska plošča padlim dijakom, na gimnaziji Bežigrad
- 41 Jamova cesta 2
Spominska plošča padlim študentom, na Fakulteti za gradbeništvo

- 42 Štefanova ulica 2
Spomenik ilegalcem, pred stavbo Ministrstva za notranje zadeve
- 43 Na Žalah
Obležje padlim talcem Gramozne jame
- 44 Šubičeva ulica 4
Mozaik osvoboditve Ljubljane, v stavbi parlamenta DZ
- 45 Ob železnici
Kip in spominska plošča Vidi Pregarc
- 46 Pot spominov in tovarištva
Po vojni so na večjem delu bodoče žice uredili Pot spominov in tovarištva (PST)

Simbolne točke fašistične kolaboracije

- 47 Stadion Bežigrad
Domobranska zaprisega
- 48 Ulica talcev
Atentat na bana Natlačena
- 49 Ljubljanski grad
Fašistična utrdba
- 50 Miklošičeva 10
Sodišče kot simbolna nota represije